

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

B20.2: ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΜΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ δεν έχει στόχο την παράθεση γνώσεων και πληροφοριών αλλά την κριτική επεξεργασία ενός θέματος. Σχετίζεται δηλαδή με την ικανότητά μας να εντοπίζουμε τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν ένα θέμα, να τα επεξεργαζόμαστε με μεθοδικότητα και συστηματικότητα και να εκθέτουμε με σαφήνεια τα αποτελέσματα της έρευνάς μας.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Το να γράφουμε με σαφήνεια είναι εκτός των άλλων θέμα προετοιμασίας και εμπειρίας. Στις πρώτες εργασίες μας μπορεί το αποτέλεσμα να μην είναι ανάλογο των προσδοκιών μας. Δεν χρειάζεται να απογοητευόμαστε γι' αυτό, καθώς οι επιδόσεις μας θα βελτιώνονται όσο θα αυξάνεται η εμπειρία μας. Οι ακόλουθες αρχές μπορεί να βοηθήσουν στην ταχύτερη βελτίωσή μας.

- Δεν γράφουμε μακροσκελείς προτάσεις. Σε κάθε πρόταση προσπαθούμε να γράφουμε ένα πράγμα. Φροντίζουμε πάντα να είναι σαφές ποιο είναι το υποκείμενο.
- Αποφεύγουμε το λογοτεχνικό, το δημοσιογραφικό και το ηθικοπλαστικό ύφος.
- Αλλάζουμε συχνά παράγραφο, αλλά αφού ολοκληρώσουμε το ζήτημα στο οποίο αναφερόμαστε κάθε φορά. Αποφεύγουμε, δηλαδή, την πολυδιάσπαση του νοήματος σε παραγράφους-προτάσεις, αλλά και την υπερβολική συμπίκνωση σε παραγράφους-σεντόνια.
- Δεν διστάζουμε να εκθέσουμε τις προσωπικές μας απόψεις, εφόσον είμαστε σε θέση να τις τεκμηριώσουμε. Δεν «χαλαρώνουμε» όταν γράφουμε τις προσωπικές μας απόψεις – διατηρούμε την ίδια εκφραστική αυστηρότητα που χαρακτηρίζει και το υπόλοιπο κείμενο.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

1. Επιλέγουμε με προσοχή το θέμα της εργασίας μας. Η αλήθεια είναι ότι δεν έχουμε πάντοτε τη δυνατότητα να επιλέξουμε ένα θέμα που μας ενδιαφέρει, αλλά προσπαθούμε να κάνουμε επιλογές που βρίσκονται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στα προσωπικά ερευνητικά και ακαδημαϊκά μας ενδιαφέροντα.
2. Συζητάμε με την καθηγήτρια ή τον καθηγητή μας το θέμα προκειμένου: α) να προσδιορίσουμε από ποια οπτική γωνία θα το προσεγγίσουμε και β) να εντοπίσουμε τη βιβλιογραφία που χρειάζεται να μελετήσουμε. Σε μερικές περιπτώσεις η βιβλιογραφία είναι εξαρχής δεδομένη (π.χ. παρουσιάστε το άρθρο της Shoshana Zuboff «Ο Μεγάλος Άλλος»), ενώ σε άλλες μπορεί ο εντοπισμός βιβλιογραφίας να αποτελεί μέρος της εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, αποφύγετε να χρησιμοποιείτε μόνο μία πηγή για την εκπόνηση της εργασίας σας. Ακόμα κι αν πρέπει να παρουσιάσετε τα περιεχόμενα ενός άρθρου, πλαισιώστε την παρουσίασή σας με πρόσθετες πληροφορίες που θα εντοπίσετε με δική σας έρευνα σε φυσικές ή ψηφιακές βιβλιοθήκες.
3. Φτιάξτε σκελετό. Προσπαθήστε να αποτυπώσετε με σαφήνεια τη δομή της εργασίας σας χρησιμοποιώντας *εύγλωττους* τίτλους και τοποθετώντας κάτω από τον καθέναν μια σύντομη περιγραφή των περιεχομένων της αντίστοιχης ενότητας. Επίσης, για κάθε ενότητα σημειώστε τη βιβλιογραφία που θα χρησιμοποιήσετε.

4. Με οδηγό τον σκελετό του προηγούμενου βήματος μελετήστε τη βιβλιογραφία. Όσο το κάνετε αυτό, φροντίστε να επισημαίνετε (π.χ. με υπογράμμιση) και να καταγράψετε τις σχετικές με τα επιμέρους ζητούμενα του θέματος αναφορές της βιβλιογραφίας. Καταγράψτε επίσης κάθε προσωπική σκέψη —ιδέα, απορία, κρίση— που ενδέχεται να σας χρειαστεί κατά τη συγγραφή της εργασίας, ιδίως στο κομμάτι της προσωπικής σας συμβολής.
5. Έχοντας αποκτήσει την απαιτούμενη εξοικείωση με το θέμα της έρευνάς μας, επανεξετάστε τη δομή της εργασίας που σχεδιάσατε στο βήμα (3) για τυχόν απαιτούμενες βελτιώσεις ή τροποποιήσεις. Μια καλή δομή θα πρέπει να χωρίζει την εργασία σε κεφάλαια που απαντούν στα επιμέρους ερωτήματα του θέματος. Σε αυτή τη φάση μπορείτε να τροποποιήσετε και το λεκτικό των τίτλων, ώστε να γίνουν πιο ελκυστικοί.
6. Συγγράφουμε τα κεφάλαια της εργασίας σύμφωνα με την τελική πλέον δομή της, τεκμηριώνοντας βιβλιογραφικά όσα υποστηρίζουμε. Ελέγχουμε πάντα αν το περιεχόμενο των κεφαλαίων ανταποκρίνεται στα ερωτήματα στα οποία αναλύσαμε το θέμα. Φροντίζουμε ώστε το σχετικό μέγεθος των κεφαλαίων να διατηρεί αρμονική σχέση με το σύνολο της εργασίας.
7. Αφού ολοκληρώσουμε τη συγγραφή των κυρίων κεφαλαίων της εργασίας, γράφουμε τον επίλογο και την εισαγωγή (δείτε αναλυτικότερες οδηγίες στη συνέχεια). Μολονότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράδοξο, η εισαγωγή είναι το τελευταίο πράγμα που γράφουμε σε μια εργασία. Αυτό συμβαίνει διότι μόνο όταν έχουμε ολοκληρώσει τη συγγραφή της εργασίας γνωρίζουμε το ακριβές περιεχόμενό της και είμαστε σε θέση να εισαγάγουμε κατάλληλα τον υποψήφιο αναγνώστη.
8. Τέλος, αφού καταρτίσουμε τον πίνακα περιεχομένων, ελέγχουμε το μέγεθος της εργασίας μας (τον αριθμό των λέξεων, όπου υπάρχει σχετικός περιορισμός) και «χτενίζουμε» το κείμενό μας, αξιοποιώντας, αν μπορούμε, και τη γνώμη κάποιου άλλου διαθέσιμου κριτή. Είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι η εργασία μας δεν απευθύνεται στον καθηγητή ή την καθηγήτριά μας (μολονότι αυτοί είναι ο πραγματικοί αποδέκτες της), αλλά σε έναν ιδεατό αναγνώστη, μέσου μορφωτικού επιπέδου και χωρίς ειδικές γνώσεις. Το κείμενό μας στην τελική μορφή του θα πρέπει να ρέει ομαλά και να έχει συνοχή. Επίσης, θα πρέπει να είναι απαλλαγμένο από νοηματικές επικαλύψεις, γλωσσικές αστοχίες, τυπογραφικές αβλεψίες κτλ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είπαμε ότι η εισαγωγή γράφεται τελευταία, αλλά ασφαλώς διαβάζεται πρώτη. Ο ρόλος της είναι να ενημερώσει τον αναγνώστη για την υπόθεση ή τον προβληματισμό που θα μας απασχολήσει καθώς και για τη δομή της εργασίας μας. Πρέπει να είμαστε συνετές/οί και να μην υποσχόμαστε πράγματα στα οποία δεν είμαστε σε θέση να ανταποκριθούμε. Επίσης, πρέπει να είμαστε όσο το δυνατό πιο συγκεκριμένοι/ες, όσον αφορά την οριοθέτηση της εργασίας: «Θα μας απασχολήσουν τα τάδε ερωτήματα ... Στη βιβλιογραφία υπάρχει εκτενής συζήτηση γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα, αλλά στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα επικεντρωθούμε μόνο στην τάδε διάστασή του ...»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο επίλογος περιλαμβάνει τα συμπεράσματα και τα ανοιχτά ερωτήματα. Ο σκοπός του είναι να συνοψίσει το επιχείρημα ή το αφήγημα που αναπτύχθηκε σε όλη την έκταση της εργασίας, ώστε να τα αφομοιώσει καλύτερα ο αναγνώστης ή η αναγνώστρια. Δεν εισάγουμε καινούργια θέματα στον επίλογο ούτε αναφερόμαστε σε ζητήματα που δεν αναπτύχθηκαν στο σώμα της

εργασίας. Ωστόσο, η αξία μιας καλής ακαδημαϊκής εργασίας δεν μειώνεται αν αυτή καταλήγει με τη διατύπωση μιας σειράς αναπάντητων ερωτημάτων. Δεν θα ήταν υπερβολή, μάλιστα, να πούμε ότι οι καλύτερες εργασίες είναι αυτές που μας κάνουν να δούμε υπό νέο φως ζητήματα που τα θεωρούσαμε απαντημένα ή που θέτουν νέα ερωτήματα.

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

Δεν πρέπει να υπερβάλλουμε στη χρήση παραθεμάτων. Η συνεχής παράθεση αποτελεί, συνήθως, εκδήλωση οκνηρίας ή ένδειξη ελλιπούς κατανόησης του θέματος. Γενικά μιλώντας, κατά τη συγγραφή μιας εργασίας αποφεύγουμε να αναπαράγουμε κατά λέξη ή να παραφράζουμε τη βιβλιογραφία που έχουμε μελετήσει. Διατυπώνουμε τις σκέψεις μας με δικά μας λόγια και με όρους που είναι απολύτως κατανοητοί από εμάς τους/ις ίδιους/ες. Τα ακριβή παραθέματα χρησιμοποιούνται μόνο σε δύο περιπτώσεις: α) Παραθέτουμε ένα κείμενο με το οποίο στη συνέχεια πρόκειται να ασχοληθούμε ερμηνευτικά ή β) παραθέτουμε ένα κείμενο το οποίο δίνει πρόσθετο κύρος σε μια άποψη που διατυπώνουμε στην εργασία μας.

- Τα παραθέματα πρέπει να είναι πιστά. Πρέπει να αναπαράγουμε τις λέξεις και τη σύνταξη όπως ακριβώς είναι στο πρωτότυπο.
- Δεν πρέπει να απαλείφουμε μέρη του κειμένου χωρίς να το σημειώνουμε. Η παράλειψη δηλώνεται με την εισαγωγή αποσιωπητικών (...) που αντιστοιχούν στο τμήμα που έχουμε παραλείψει.
- Δεν πρέπει να γίνονται παρεμβολές. Τυχόν σχόλια, διασαφήσεις ή διευκρινίσεις που δεν μπορούμε να αποφύγουμε πρέπει να εμφανίζονται μέσα σε αγκύλες [].
- Πρέπει να δηλώνονται τα *σημεία έμφασης* που δεν είναι του συγγραφέα αλλά δικά μας («η έμφαση δική μου»).
- Η πηγή των παραθεμάτων πρέπει να δηλώνεται ευκρινώς.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οι υποσημειώσεις μπορούν να εμφανίζονται στο τέλος της εργασίας σας ή να είναι υποσέλιδες. Η δεύτερη εκδοχή είναι προτιμότερη διότι η/ο αναγνώστρια/στης έχει ευκολότερη πρόσβαση. Μια υποσημείωση ποτέ δεν πρέπει να είναι μακροσκελής. Ο σκοπός των υποσημειώσεων είναι:

- Να δηλώσουμε την προέλευση μιας άποψης που παρουσιάζουμε στο κείμενό μας.
- Να παράσχουμε πρόσθετη βιβλιογραφική τεκμηρίωση για ένα θέμα.
- Να εισαγάγουμε ένα ενισχυτικό παράθεμα ή ένα δικό μας σχόλιο, το οποίο, ωστόσο, δεν θέλουμε να το εντάξουμε στο κυρίως κείμενο για να μην διακόψουμε τη ροή της αφήγησης ή την ανάπτυξη του επιχειρήματος.

Δεν χρησιμοποιούμε τις σημειώσεις για να δώσουμε εγκυκλοπαιδικές πληροφορίες για πρόσωπα ή θέματα που εμφανίζονται στο κείμενο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στο τέλος της εργασίας μας πρέπει να παραθέτουμε τη βιβλιογραφία, η οποία όμως θα περιλαμβάνει μόνον τους τίτλους που αξιοποιήσαμε και όχι επιπλέον πηγές για εντυπωσιασμό. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να γράφουμε τη βιβλιογραφία. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί ένας τρόπος που έχει γνωρίσει ευρεία διάδοση τα τελευταία χρόνια, επειδή θεωρείται οικονομικός και βολικός. Ωστόσο είστε ελεύθεροι/ες να επιλέξετε όποιο τρόπο θεωρείτε πιο ταιριαστό στις

προτιμήσεις σας. Απλώς, θα πρέπει να θυμάστε ότι όλοι οι τρόποι έχουν κάποια κοινά βασικά χαρακτηριστικά:

- Οι τίτλοι των βιβλίων γράφονται με πλάγια γράμματα.
- Με πλάγια γράμματα γράφονται, επίσης, τα ονόματα των περιοδικών.
- Χρονολογία έκδοσης, τόπος έκδοσης και εκδότης είναι απαραίτητα στοιχεία για τα βιβλία.
- Χρονολογία δημοσίευσης, αριθμός τόμου ή τεύχους και σελίδες του περιοδικού όπου βρίσκεται ένα άρθρο είναι, επίσης, απαραίτητα στοιχεία για τα άρθρα περιοδικών.

Ακολουθούν κάποια παραδείγματα για τις διάφορες περιπτώσεις που θα συναντήσετε γράφοντας τις εργασίες σας:

Βιβλία

Westfall, R. S. (1980). *Never at Rest. A Biography of Isaac Newton*. Cambridge: Cambridge University Press.

Μεταφρασμένα βιβλία

Hering, G. (1992). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1620-1638*, μετάφραση Δ. Κούρτοβικ. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Άρθρα σε περιοδικά

Pagden, A. (1988). The reception of the “new philosophy” in 18th-century Spain. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 51, 126-140.

Άρθρα σε συλλογικούς τόμους

Zuboff, S. (2020). Ο Μεγάλος Άλλος: Ο καπιταλισμός της επιτήρησης και οι προοπτικές ενός πολιτισμού της πληροφορίας (μτφρ. Γ. Νικολοπούλου). Στο Μ. Πατηνιώτης (επιμ.), *Εισαγωγή στις Ψηφιακές Σπουδές* (353-397). Θεσσαλονίκη: Ροπή.

Καλό είναι να αποφεύγουμε τη χρήση εγκυκλοπαιδειών κατά την εκπόνηση μιας ακαδημαϊκής εργασίας. Εξαιρέση αποτελούν έγκυρα ακαδημαϊκά λεξικά, όπως το Dictionary of Scientific Biographies, το New Dictionary of the History of Ideas, το Stanford Encyclopedia of Philosophy ή τα διάφορα companions που εκδίδουν οι πανεπιστημιακοί εκδοτικοί οίκοι της Οξφόρδης, του Cambridge κ.λπ. Τα λεξικά αυτά είναι πάντοτε ειδικά (καλύπτουν, δηλαδή, μια συγκεκριμένη περιοχή), περιέχουν ενυπόγραφα άρθρα και εκδίδονται με την επιμέλεια διακεκριμένων λογίων του χώρου, οι οποίοι δηλώνονται στην αρχή κάθε τόμου.

Η Wikipedia σε πολλές περιπτώσεις είναι ένα καλό μέρος για να ξεκινήσουμε την έρευνά μας, αλλά δεν πρέπει να μένουμε πολύ σε αυτή. Η Wikipedia δεν θεωρείται ακαδημαϊκά έγκυρη βιβλιογραφική πηγή.

Θα παρατηρήσατε, ενδεχομένως, ότι σε όλα τα παραπάνω παραδείγματα το όνομα του συγγραφέα ακολουθείται από την ημερομηνία. Η γραφή αυτή μας επιτρέπει να κάνουμε σύντομες και σαφείς βιβλιογραφικές παραπομπές εντός κειμένου. Αντί, δηλαδή, να φτιάχνουμε μια υποσημείωση για κάθε βιβλιογραφική αναφορά μπορούμε να βάζουμε μια παρένθεση στο αντίστοιχο σημείο του κειμένου και να σημειώνουμε: (Westfall, 1980, 208)· όπου το 208 δηλώνει τη σελίδα που περιέχει την άποψη ή την πληροφορία, στην οποία αναφερόμαστε. Ο/η αναγνώστης/τρια που ενδιαφέρεται να μάθει περισσότερα για το συγκεκριμένο έργο μπορεί, εύκολα, να ανατρέξει στη βιβλιογραφία και να το εντοπίσει βάσει του ονόματος του/ης συγγραφέα/ως και της χρονολογίας δημοσίευσης. Ας σημειωθεί εδώ ότι οι παραπομπές μπορούν να γίνονται είτε σε συγκεκριμένες σελίδες (κατά προτίμηση όχι περισσότερες από δύο) είτε σε ολόκληρο το έργο (ειδικά αν αυτό είναι άρθρο που πραγματεύεται ένα πολύ συγκεκριμένο ζήτημα). Εάν

παραπέμπουμε σε πολλά έργα, τότε χωρίζουμε τις εντός παρενθέσεως αναφορές με άνω τελείες.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΡΑΠΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν παραπάνω, τα κριτήρια τα οποία θα πρέπει να ικανοποιεί μια καλή εργασία είναι τα ακόλουθα:

1. Κατανόηση των βασικών εννοιών της ύλης

Κατανόηση και ευχερής αξιοποίηση των βασικών εννοιών της ύλης που συνδέονται με το θέμα της εργασίας.

2. Δομή

α. Διάρθρωση της εργασίας σε ενότητες, σύμφωνα με την ανάλυση του θέματος σε επιμέρους ερωτήματα.

β. Χωρισμός σε παραγράφους. Νοηματική συνέχεια και αποφυγή αντιφάσεων.

γ. Εισαγωγή και επίλογος.

3. Εκφραστικά μέσα

α. Γλωσσική επάρκεια (συντακτική και ορθογραφική).

β. Νοηματική σαφήνεια, ακριβολογία, δοκιμακό ύφος.

4. Αξιοποίηση της βιβλιογραφίας

α. Συστηματική βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

β. Δημιουργική αξιοποίηση της βιβλιογραφίας.

β. Αφομοίωση των πηγών – αποφυγή αυτούσιων παραθέσεων.

5. Περιεχόμενο

α. Πληρότητα και συμμετρική ανάπτυξη των απαντήσεων στα επιμέρους ερωτήματα.

β. Συνθετικός λόγος, χωρίς πλατειασμούς και επικαλύψεις.

γ. Νοηματική αλληλουχία και συνεκτικότητα

δ. Κριτική σκέψη – οικοδόμηση και χρήση επιχειρημάτων

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ο οδηγός αυτός στηρίχτηκε στον οδηγό εκπόνησης εργασιών που διανέμεται στις φοιτήτριες και τους φοιτητές της θεματικής ενότητας «Οι επιστήμες της φύσης και του ανθρώπου στην Ευρώπη» του προγράμματος Ευρωπαϊκός Πολιτισμός του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.